

Umorjeni dekan **VIKTOR PERKAN**

Spominjamo se 80. obletnice umora duhovnika Viktorja Perkana, župnika in dekana v Jelšanah, ki ga je pripadnik partizanskega gibanja ustrelil med obredom na krajevnem pokopališču prav ob koncu druge svetovne vojne, 9. maja 1945.

 DR. RENATO PODBERSIČ ML.

PRIMORSKI DUHOVNIKI MED VOJNO

Velika večina primorskih duhovnikov se je med drugo svetovno vojno postavila na stran rešitve narodnega vprašanja oziroma narodnih idealov. Dolgoletna fašistična izkušnja s preganjanjem in nacistična grozodejstva med okupacijo so opravili svoje, zato je večina Primorcev partizansko gibanje sprejela kot odraz narodnih sanj o osvoboditvi. Tudi primorski duhovniki v glavnem niso nasprotovali partizanskemu osvobodilnemu gibanju, pač pa komunistični revoluciji. Manjši del duhovnikov je sicer zavzel odkrito nasprotno stališče do osvobodilnega gibanja pod vodstvom Osvobodilne fronte oziroma komunistov, vendar jim na Primorskem ni uspelo organizirati širšega gibanja. Posebej je treba poudariti, da so bile razmere v tedanji Julijski krajini pod Italijo drugačne kot v drugih slovenskih pokrajinah. V t. i. Ljubljanski pokrajini je že kmalu po nacifašistični okupaciji prišlo do razmaha revolucionarnega nasilja, ki je svoje žrtve zahtevalo tudi med tamkajšnjimi duhovniki, redovniki, bogoslovci in krščansko usmerjenimi laiki.

Primorski duhovniki so v glavnem ostajali ideološko neopredeljeni, njihovo delo je bilo omejeno na pastoralno skrb za vernike in na karitativne dejavnosti. Neredki so bili primeri, ko so prav domači duhovniki s svojim znanjem, umirjenostjo in pogajalskimi sposob-

nostmi rešili posameznike ali kar cele vasi pred okupatorjevim nasiljem, kot na primer Oskar Pahor v Mirnu in Viktor Kos v Komnu, oba v letu 1944.

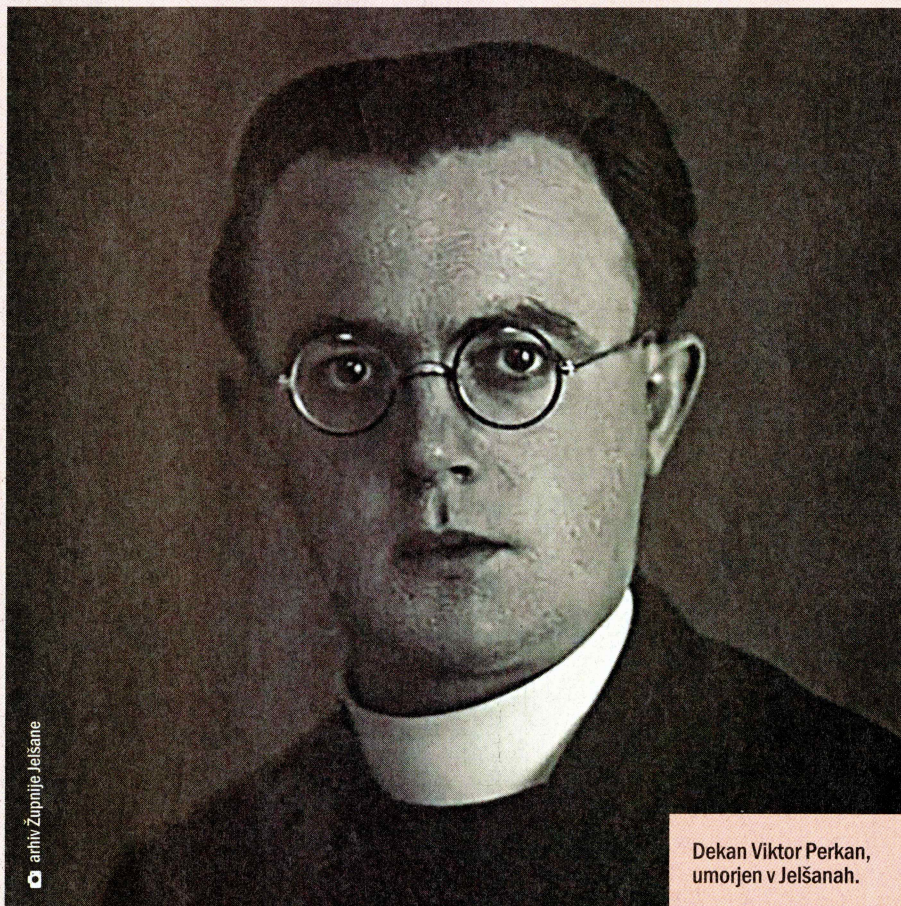
Do konca druge svetovne vojne so pripadniki partizanskega gibanja na Primorskem umorili sedem duhovnikov (Placid Sancin, Ludvik Novak, Alojzij Obid, Lado Piščanec, Ludvik Sluga, Anton Pisk in Viktor Perkan) ter dva goriška bogoslovca (Rudolf Terček in Emil Kete). Najbolj krvavo je bilo prav leto 1944, ko so partizanske oblasti spoznale, da se bliža konec vojne. Obračunati je bilo treba z vsemi, ki bi lahko zavirali komunistično utrjevanje oblasti. Značilen primer revolucionarnega nasilja nad duhovniki na Primorskem je tudi umor Viktorja Perkana v Jelšanah.

DRUGE ŽRTVE MED DUHOVNIKI NA PRIMORSKEM

Seštevek vseh umorjenih duhovnikov na Primorskem med drugo svetovno vojno nam pokaže, da je več žrtev terjalo revolucionarno nasilje kot bombardiranja ter okupatorjev teror. Žrtve Nemcev so bili: Anton Šatej, župnik v Štanjelu, Franc Gabrenja, župnik na Lozicah, Mirko Vecchiet, župnik v Bobjunu v Istri, kjer so ga aretirali Nemci, umrl je februarja 1944 v taborišču Dachau. Poleg teh so Nemci februarja 1944 v Srednjem nad Ročinjem ubili še Alojzija Keteja, gojenca šole za duhovniške in misijonarske poklice v Bergamu, sicer mobiliziranca v italijansko vojsko. Upokojeni duhovnik in nekdanji škofijski kancler msgr. Franc

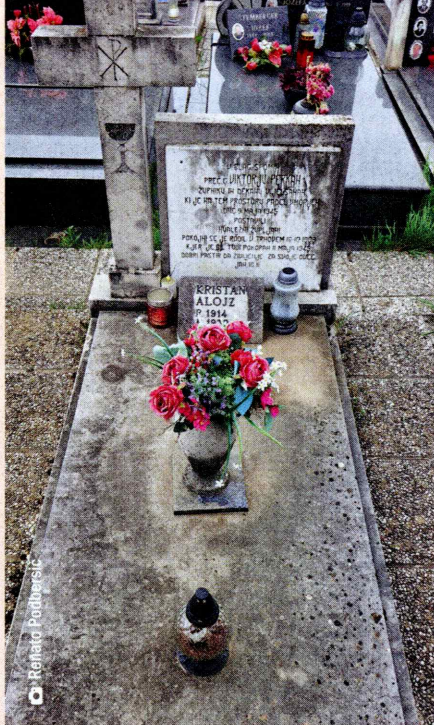
“

Dolgoletna fašistična izkušnja s preganjanjem in nacistična grozodejstva med okupacijo so opravili svoje, zato je večina Primorcev partizansko gibanje sprejela kot odraz narodnih sanj o osvoboditvi.

 arhiv župnije Jelšane

Dekan Viktor Perkan, umorjen v Jelšanah.

Spominsko znamenje na pokopališču v Jelšanah, na mestu, kjer je bil umorjen dekan Viktor Perkan.

Setničar je umrl aprila 1945 med zavezniškim bombardiranjem Gorice. Ernest Bandelj, župnik na Brjah na Vipavskem, je postal žrtev četnikov ob njihovem umiku aprila 1945.

ŽIVLJENJSKA POT VIKTORJA PERKANA

Rodil se je 16. oktobra 1908 v Trnovem v Ilirski Bistrici očetu Ivanu in materi Stanislavi. Po osnovnem šolanju v domačem kraju je obiskoval klasično gimnazijo v Šentvidu pri Ljubljani, zatem je študiral teologijo v bogoslovnem semenišču v Gorici, kjer je 21. maja 1932 prejel tudi mašniško posvečenje. Jeseni istega leta je odšel na prvo kaplansko službo v Hrušico, zatem pa v Podgrad. Od leta 1935 do 1937 je upravljal župnijo Moščenice pri Opatiji, 20. novembra 1937 pa je prišel za župnika v Jelšane. Leta 1939 je postal dekan. Bil je tudi profesor v reškem škofijskem semenišču.

Med domačini v Jelšanah je veljal za prijaznega in priljubljenega duhovnika, ki je rad zahajal med ljudi. Odraslim je v času fašističnega preganjanja delil slovensko literaturo in s pomočjo brata, bogoslovca Danila, organiziral vzporedno šolanje otrok v slovenskem jeziku.

Razmere so se zaostrele po nemški okupaciji jeseni 1943. Spomladi 1944 so Nemci nameravali požgati tudi Jelšane. V začetku maja 1944 so šli trije predstavniki iz Jelšan – dekan Perkan, ki je znal nemško, krajevni starešina Franc Saftič in poštarica Beta Danjelič

– prosit Nemce na poveljstvo v bližnje Šapjane, naj prizanesejo Jelšanam in jih ne požgejo, kot so storili z bližnjimi vasmii Lipa, Lisac, Sušak, Fabci ter deloma z Novokračinami. Nemški poveljnik je namreč grozil z uničenjem vseh vasi nad cesto Reka–Ilirska Bistrica zaradi partizanskih napadov. Samo v Lipi so okupatorji 30. aprila 1944 požgali 87 hiš, 85 gospodarskih stavb in šolo ter umorili 280 ljudi. Uspešno pogajanje prej omenjene trojice je sicer prizaneslo Jelšanam veliko gorja, toda dekan Perkan je ob koncu vojne vseeno prejel kruto »plačilo«.

TRAGIČEN KONEC

Razmere so se še zaostrele ob koncu aprila in prve dni maja 1945, ko je na območju med Reko in Ilirsko Bistrico prišlo do zaključnih spopadov med umikajočo se nemško vojsko in jugoslovanskimi partizanskimi enotami.

Na tisti žalostni dan, 9. maja 1945, je imel dekan Viktor Perkan na pokopališču v Jelšanah več pogrebov. Že v jutranjih urah sta ga dve osebi neuspešno iskali v župnišču; zanimali so ju njegovi dnevni načrti.

Dekan Perkan je tisti dan pokopal dva brata iz Dolenj, žrtvi obstreljevanja. Po tem pogrebu je šel h grobu, kamor so pokopali več partizanov, ki so bili tiste dni ubiti v spopadih za Jelšane. Bilo je okrog šestih popoldne, ko ga je domačin, ki je dekana spremljal, opozoril, da neki vojak z zidu pokopališča meri

v njihovo smer. Ko je župnik Perkan stal pri odprtem grobu, ob njem pa tudi drugi pogrebci, je počil strel. Župnik se je zgrudil in obležal mrtev. Strel je bil natančen. Nastal je preplah, ljudje so bežali, nekateri pa so poskušali pomagati ustreljenemu. Nedaleč stran je bil morilec v partizanski uniformi.

Ni ohranjenih dokumentov, ki bi dokazovali, da se je proti morilcu vodil sodni postopek. Po zločinu na pokopališču so ga odpeljali na začasno partizansko poveljstvo v Jelšane. Ozadje dekanovega umora ni bilo nikoli pojasnjeno, po pričevanju nekaterih domačinov naj bi mu pripadniki partizanskega gibanja zamerili stike z Nemci oziroma četniki, ki so se umikali z Reke, vaški terenci naj bi mu pripisali izdajstvo. Po drugih različicah naj bi si dekan Perkan bes partizanov priklical z javnim kritiziranjem umora domačih žensk iz družin Surina in Štunf, ki so jih partizani odpeljali 17. marca 1944 in potem umorili.

“

Seštevek vseh umorjenih duhovnikov na Primorskem med drugo svetovno vojno nam pokaže, da je več žrtev terjalo revolucionarno nasilje kot bombardiranja ter okupatorjev teror.

“

Ko je župnik Perkan stal pri odprtem grobu, ob njem pa tudi drugi pogrebci, je počil strel. Župnik se je zgrudil in obležal mrtev. Strel je bil natančen.

DEKANOV UMOR V ŽUPNIJSKI KRONIKI

»Umor g. dekana – Prišel je 9. maj 1945, vigilijski praznik vnebohoda. Proti večeru ob 6. uri se je imel vršiti slovesen pogreb padlih partizanov. Ob grobu je bil g. dekan Viktor Perkan; pripravljali so ga, da bo opravil obredne molitve (vse ljudstvo je bilo zbrano okrog), ko je neki

vojak – partizan sprožil puško in zadel v glavo g. dekana. G. dekan je padel na tla in bil takoj mrtev. Izvršil se je torej na pokopališču v Jelšanah zavraten umor preč. g. župnika in dekana Viktorja Perkana, ko je opravljal svojo duhovniško službo in mrtve pokopaval. Dejanje, ki ga nima podobnega v celi zgodovini starodavne jelšanske fare: dejanje, ki postavlja krvav pečat na zadnje poglavje minule 2. svetovne vojne. Ko so morilca prijeli, je zatrjeval, da je bil prisiljen, da je moral to napraviti in da je to dejanje izvršil kot komunist. Morilec, po vsem videzu, je moral biti naročen in poslan. Že v jutranjih urah sta isti dan sumljiva človeka dvakrat iskala pokojnega župnika v župnijskem uradu in zahtevala razne podatke o njem. Morilec je neki gotovi Novak iz Smrij. Kar ni izvršil tujec: ne sovražni Nemec, ne sovražni Italijan, to je izvršil domačin – Slovenec. Žalostno dejstvo! – Pokojni g. dekan je bil v pokropenje izpostavljen v razbitem farožu cel dan vnebohoda,

drugi dan, 11. 5. 1945, pa je bilo truplo preneseno na pokopališče v Trnovo.«

POGREB UMORJENEGA

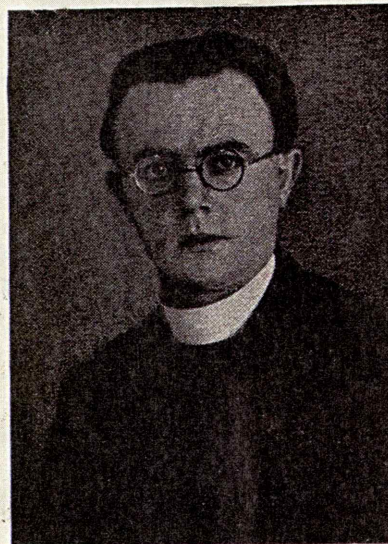
Umorjenega dekana Perkana so domačini prinesli v hodnik župnišča v Jelšanah in ga položili na tla v eni od sob. Sestra Milka je uredila brata, ki je bil ves v krvi, z izbitim zobovjem in izmaličenim obrazom. Pozneje so ga položili v sosednjo sobo na mrliški oder. Ljudstvo je prihajalo kropit svojega umorjenega duhovnika, ob tem so jokali.

Čez dva dneva so ga pokopali med njegovimi sorodniki na trnovskem pokopališču v Ilirski Bistrici. Za pogrebno povorko so poleg najožjega sorodstva stopale samo notredamske redovnice iz trnovskega samostana. Preostali so se preveč bali negativnih odzivov novih komunističnih oblasti. Hvaležni župljani Jelšan pa so mu na pokopališču, na mestu, kjer ga je umorila partizanska krogla, postavili spominsko obeležje.

Spominska podobica za umorjenega dekana Viktorja Perkana.

Planili so name ob časunadloge;
in Gospod je postal moj varuh in
me je izpeljal na svobodo; rešil me
je, ker me je ljubil. In Gospod mi
bo povrnil po moji pravici, in po
čistosti mojih rok mi bo povrnil, ker
sem se držal potov Gospodovih, in
nisem hudobno ravnal pred svojim
Bogom. Zakaj vse njegove sodbe
sem imel pred svojimi očmi in nje-
govih pravic nisem zametaval.

(Ps. 17, 19, 23)

V molitev in blag spomin se priporoča

† **VIKTOR PERKAN**

župnik in dekan v Jelšanah

rojen 16. okt. 1908. v Trnovem pri Il. Bistrici. Gimnazijo je dovršil v Št. Vidu nad Ljubljano, bogoslovje pa v Gorici. Opravi svojo prvo daritev v l. 1932. Vodi duše kot kaplan v Podgradu, kot župni upravitelj v Moščenicah in kot dekan v Jelšanah, kjer je svojim župljanom opravil 9. maja 1945. poslednjo krvavo daritev. Padel v izvršitvi svoje duhovniške službe. Telo je pod kroglo klonilo, duh pa se je kot zmagovalček dvignil k Stvarniku